

PRZYKŁAD 2: ZASADY I WARUNKI ORGANIZACJI

DZIAŁAŃ SPOŁECZNO-OBYWATELSKICH

Działanie społeczno-obywatelskie jest szczególnym projektem edukacyjnym, w którym wybór problemu może być dokonany przez samych uczniów¹. Rolą nauczyciela opiekuna jest wspieranie uczniów w zespołowym działaniu, wskazanie sposobów diagnozowania problemu oraz ułatwienie kontaktów z instytucjami, których praca wiąże się z problemem wybranym przez uczniów. Opiekunem projektu społeczno-obywatelskiego może zostać wychowawca klasowy, opiekun samorządu uczniowskiego i nauczyciel wiedzy o społeczeństwie.

Działanie społeczno-obywatelskie polega na podjęciu przez grupę uczniów decyzji o zaangażowaniu się w problem dotyczący własnej społeczności, który uznają za ważny i możliwy przez nich do rozwiązania, zbadanie go, poszukanie możliwych rozwiązań, a następnie przeprowadzenie działania zmierzającego do jego rozwiązania lub ograniczenia jego dotkliwości. Zadaniem uczniów może być także przekazanie władzom samorządowym informacji na temat badanego problemu oraz zachęcenie ich do wprowadzenia proponowanych zmian w życie.

Projekty społeczno-obywatelskie mogą być także prowadzone przez samorząd uczniowski. Mogą one dotyczyć spraw społeczności lokalnej, ale mogą także wynikać z inicjatywy uczniów, chcących urozmaicić i wzbogacić życie szkolne lub lepiej zapewnić realizację praw ucznia.

Pracując nad wybranym problemem, zespół uczniów tworzy dokumentację, w której gromadzi zarówno notatki ze swoich spotkań, spostrzeżenia, jak i informacje i dokumenty zbierane na kolejnych etapach własnej pracy.

Lokalny projekt społeczno-obywatelski może być realizowany w kolejnych krokach (etapach):

Krok 1: Wybór problemu

Wykorzystując stworzoną przez szkołę możliwość zorganizowania się, uczniowie wybierają

problem, który uznają za ważny w swojej społeczności lokalnej. Problem ten może dotyczyć ich osobiście, innych młodych ludzi lub po prostu być ważnym problemem społeczności lokalnej, który chcieliby rozwiązać lub ograniczyć. Uczniowie wspólnie ustalają, co powinno się zmienić w ich miejscowości. Mogą rozważać, jak dużej liczby osób ten problem dotyczy. Mogą także chcieć zaangażować się w rozwiązanie problemu, które dotyczy jednej osoby lub jednej rodziny. Sposób wyboru problemu powinien jednoczyć zespół, pozwolić wszystkim jego członkom zaangażować się w jego rozwiązywanie oraz motywować do działania.

Przyglądanie się światu, szukanie spraw, których przebieg niepokoi, szans, które są niewykorzystane i problemów, na których istnienie nie chcemy się zgodzić, jest postawą wrażliwości społecznej i aktywności obywatelskiej.

Krok 2: Diagnoza

Diagnoza problemu polega na badaniu jego przyczyn, sposobów, w jaki się przejawia i ich konsekwencji, a także możliwych rozwiązań. Diagnoza może się opierać na rozmowach i wywiadach z rówieśnikami i dorosłymi, którzy dostarczą informacji na temat interesującego zespół problemu, ale również na samodzielnych obserwacjach, zbieraniu dokumentów, wycinków prasowych, relacji i dokumentacji fotograficznej, szukaniu informacji w bibliotece, w internecie, w lokalnych instytucjach i poprzez konsultacje z ekspertami. Pomocne może okazać się szukanie odpowiedzi na wszystkie lub wybrane pytania z poniższej listy:

- Co stanowi istotę problemu?
- Kogo dotyczy problem?
- Jaki jest zasięg problemu? Gdzie on występuje?
- Jak długo trwa problem? Czy jest okresowy czy stały?
- Gdzie leży źródło problemu? Co było jego przyczyną?
- Jak rozwiązać problem? Jakie są wady i zalety różnych możliwości jego rozwiązania?

Określeniu działań, których zespół uczniów chce się podjąć, będzie służyło rozpoznanie możliwych sposobów rozwiązania problemu. Przyda się np. zebranie informacji, jak ten sam lub podobny problem rozwiązuje się w innych miejscowościach, a może też w innych krajach?

Krok 3: Wyznaczenie celu działań i opracowanie rozwiązania problemu

Po zakończeniu diagnozy uczniowie w formie dyskusji analizują uzyskane informacje i decydują, co chcą w swojej społeczności zmienić, poprawić, w jaki sposób ją wzbogacić. Wybierają też sposób, w jaki chcą, aby rozpoznany problem został rozwiązany lub, co częściej jest możliwe, ograniczony. Starają się wybrać cel lub cele swojego działania, które są konkretne i realne, czyli w zasięgu ich możliwości, a zarazem na tyle dla nich ważne i atrakcyjne, by budziły chęć działania.

Uczniowie mogą chcieć wpłynąć na dorosłych lub na służby publiczne, aby inaczej działały. Mogą też chcieć sami podjąć działanie rozwiązujące rozpoznany problem lub zmniejszające jego dotkliwość. Bardzo rzadko udaje się całkowicie usunąć poważny problem. Jednak jasne określenie realnego celu działania (np. zwrócenie uwagi mieszkańców na dany problem) sprawi, że po zakończeniu projektu uczniowie będą mieli poczucie sukcesu i chęć do dalszego zaangażowania, a nie przekonanie o porażce.

Po wyznaczeniu celów uczniowie przystępują do opracowania własnego planu działań. Przygotowują podział zadań w zespole, harmonogram, wybierają moment, kiedy zakończą własne przedsięwzięcie. Dzieląc zadania pomiędzy członków zespołu, starają się wszystkim przypisać zadania, za które będą odpowiedzialni oraz ustalają, kto kogo będzie wspierał, kto komu pomagał. Uczniowie wiedzą, że projekt realizowany zespołowo wymaga wzajemnej pomocy w realizacji indywidualnych zadań.

Uczniowie z pomocą nauczyciela przygotowują harmonogram – tabelę, do której wpisują zadania cząstkowe, osoby odpowiedzialne i wspierające, a także sposób działania, potrzebne materiały i zasoby oraz terminy.

Krok 4: Szukamy sojuszników

Sukcesowi w realizacji projektu społeczno-obywatelskiego pomoże istnienie sojuszników, czyli osób i instytucji, które pomogą uczniom w działaniach, np. poprzez wydanie zgody na organizację imprezy, zapewnienie transportu, promocji czy pomocy rzeczowej. Poza rodzicami, nauczycielami i dyrekcją cennymi sojusznikami mogą być: władze lokalne, organizacje pozarządowe, które zajmują się pokrewną tematyką oraz lokalne instytucje

kulturalne i społeczne, proboszcz parafii, drużyna harcerska, lokalna firma. Bardzo ważnym sojusznikiem i względnie łatwym do zaangażowania, są zazwyczaj lokalne media. Pomogą one nagłośnić problem, a później napiszą o zrealizowanym działaniu.

Przed rozmową z potencjalnym sojusznikiem warto odpowiedzieć sobie na następujące pytania:

- Dlaczego wskazany problem jest ważny? Jakie mogą być konsekwencje nierozwiązanego problemu dla społeczności lokalnej?
- Co jest wyjątkowego w tym projekcie i jak może na nim skorzystać społeczność lokalna?
- Jakie pytania na temat projektu może zadać rozmówca i jakich uczniowie udzielą odpowiedzi?
- co uczniowie chcą prosić rozmówcę?
- Czego dana osoba w zamian może oczekiwać i co można jej zaoferować?
- Jakie argumenty mogą przekonać konkretnego odbiorcę (przytoczenie faktów, danych statystycznych, opinii uczniów, nauczycieli, wyników badań, ankiet, wywiadów)?
- Jeśli jest to rozmowa z potencjalnym sponsorem, to jak wsparcie projektu może wpłynąć na jego wizerunek lub pozycję?

Na spotkanie uczniowie powinni też wziąć materiały informacyjne o swoim projekcie, które zostawią rozmówcy.

Warto też pamiętać, że szukanie sojuszników nie służy tylko łatwiejszemu zrealizowaniu projektu. Dzięki niemu uczniowie uczą się prezentować swoje racje, zyskują pewność siebie w kontaktach z dorosłymi oraz poczucie, że są ważnym podmiotem w społeczności.

Krok 5: Działanie

Na tym etapie bardzo istotna jest współpraca w zespole, regularne spotkania i rozmowy o przebiegu prac i występujących trudnościach. Uczniowie powinni odnosić się do wcześniej

sporządzonego planu działań, sprawdzając:

- Co udało się już zrobić?
- Co szczególnie pomogło im w ich pracy?
- Jak każdy z członków zespołu pomógł w dotychczasowych działaniach?
- Jakie są do zrobienia następne kroki i jakie trudności przewidujemy? Jak je rozwiązać?
- Co należy zrobić w najbliższej przyszłości? Czy konieczne są zmiany w planie działań?
- Czy zbieramy materiały, które będzie można wykorzystać w przedstawieniu rezultatów projektu?
- Jak najlepiej się wspierać nawzajem w działaniach?
- Jak lepiej można wypromować prowadzone przedsięwzięcie? Kto się tym zajmie?

Warto zauważyć już przeprowadzone działania i ich realizatorów. Cieszyć się nawet z małych osiągnięć. Doceniać udział poszczególnych osób w wykonanych pracach.

Konieczne jest dokumentowanie pracy w jej trakcie (np. poprzez notatki, zdjęcia czy filmy). Staną się one zapisem zmian, jakie zaszły dzięki projektowi oraz świetną wizytówką działań potrzebną w końcowej prezentacji efektów projektu.

Krok 6: Publiczna prezentacja rezultatów projektu

Zgodnie z zasadami projekt edukacyjny kończy się publicznym przedstawieniem jego rezultatów. Warto jednak pamiętać, że efektywne działanie społeczno-obywatelskie wymaga zaprezentowania lokalnej społeczności diagnozy problemu, propozycji rozwiązania i przeprowadzonych działań. Publiczna prezentacja jest okazją do przekonania dorosłych mieszkańców społeczności lokalnej do wprowadzenia w życie przygotowanych przez uczniów zmian².

Przed prezentacją uczniowie powinni:

- uporządkować zebrane informacje i zastanowić się, jaka jest najlepsza forma ich przekazania,

- przeprowadzić selekcję zebranych informacji, wybierając tylko najbardziej odpowiednie do prezentacji,
- zaprosić sojuszników, rodziców, zainteresowanych mieszkańców i władze lokalne.

Krok 7: Rozmowa o tym, co się zmieniło dzięki projektowi

Realne zmiany, które dzięki projektowi zaszły w społeczności lokalnej, to znak ich sukcesu. Ale nawet jeśli, mimo wielu starań, nie udało się uczniom np. namówić władz do budowy ścieżki rowerowej, to sprawili, że problem zaistniał w lokalnej społeczności, a także podjęli działania, nauczyli się współpracy, poznali nowych ludzi i sprawdzili się w nowych sytuacjach. Zauważyli, co jest dla nich ważne, i to przedstawili. Stanowi to wartościowy efekt działania społeczno-obywatelskiego.

Źródło: Strzemieczny J., *Jak organizować i prowadzić gimnazjalne projekty edukacyjne*.

Poradnik dla dyrektorów, szkolnych organizatorów i opiekunów projektów, ORE, Warszawa 2010

¹ Przygotowano na podstawie doświadczeń programu „Młodzi obywatele działają” prowadzonego od 1987 roku przez Centrum Edukacji Obywatelskiej. Podjętą w roku 2010 kontynuacją MOD jest program „Młody obywatel”, prowadzony we współpracy z Bankiem Gospodarstwa Krajowego.

² W programie „Project Citizen”, zaproponowanym przez amerykańskie Center for Civic Education, końcowa prezentacja zrealizowanego projektu uczniowskiego prowadzona jest w oparciu o cztery plakaty prezentujących problem, możliwe rozwiązania, wybrane przez uczniów rozwiązanie i opis przeprowadzonych działań.